

BURSA MÜZESİ'NDEN BİR KORINTHOS BAŞLIĞI
A CORINTHIAN CAPITAL FROM THE BURSA MUSEUM

MURAT TAŞKIRAN* SELÇUK ÇAPRAK**

Öz: Bursa Arkeoloji Müzesi'ne satın alma yoluyla kazandırılan *Korinthos* başlığı, üzerindeki bezeme kuşağıyla farklı bir örneği yansıtmaktadır. Müzede 9087 envanter numarasıyla sergilenen başlık *akanthos*'lar ile bezenmiş ve *akanthos*'ların hemen üst tarafında boş kalan alanlar farklı bitki betimlemeleriyle süslenmiştir. Aynı zamanda *abakus* bölümüne *Korinthos* başlıklarında çok fazla rastlanmayan *Lesbos kymationu* işlenmiştir. Bu makalede, başlığın tüm detayları ele alınarak dönemsel ve bölgesel özellikleri irdelenmiştir. *Akanthos*'lar ve *Lesbos kymationu*'nun stil gelişimi araştırılarak başlığın tarihi belirlenmeye çalışılmıştır. Dört cephesine işlenen bitkisel motiflerin kimliği konusunda çeşitli öneriler sunulmuştur. Ayrıca başlık üzerindeki bezeme şeması, hem bölgedeki örnekler hem de başka başlıklarla karşılaştırılarak bezemelerin stil gelişimi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korinthos Başlığı • Akanthos • Bezeme • Bursa Müzesi • Stil Gelişimi

Abstract: A Corinthian capital (Inv. No. 9087) acquired through purchase by the Bursa Museum stands out with its decorative scheme. On display at the garden of the Museum, the capital is decorated with acanthus leaves and various floral motifs in the field over the acanthuses. In addition, its abacus is decorated with Lesbian cymation, which is quite unusual for Corinthian capitals. This article surveys all the characteristics of the capital exploring its regional features and the period it belongs to. It will be endeavored to date the capital through the stylistic development of acanthus leaves and Lesbian cymation. An attempt will be made to identify the floral motifs rendered on all four sides of the capital. Furthermore, the stylistic development of the decorative scheme attested on the capital will be explored through regional and other examples.

Keywords: Corinthian Capital • Acanthus • Ornamentation • Bursa Museum • Stylistic Development

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde 9087 envanter numarasıyla sergilenen *Korinthos* başlığı, 1988 yılında satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır¹. Bu eser, bilinen *Korinthos* başlıklarından *kalathos* ve *abakus*'undaki süslemelerle ayırt edilmektedir. Bursa Müzesi örneğinde, *kalathos* alt bölümüne yerleştirilen üç sıra *akanthos* yaprağı ile *akanthos*'lardan hemen sonra *kalathos*'un üst kısmı ve *abakus*'a işlenen sıra dışı bitkisel motifler yaygın olmayan özelliklerdir. Ayrıca *abakus* kısmına işlenen ve *Korinthos* başlıklarında nadir görülen *Lesbos kymationu* da dikkat çekicidir (Fig. 1-4).

Başlık üzerine işlenen *akanthos*'lar, *Lesbos kymationu*, *kalathos*'un üst bölümünün her bir cephesine işlenen farklı bitkisel bezekler bu örneği farklı kılmakta ve zengin bir bezeme anlayışını yansıtmaktadır.

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Kıvıklı Kampüsü, Denizli.

☎ 0000-0001-6158-049X | mtaskiran@pau.edu.tr

* Arkeolog, Bursa Arkeoloji Müzesi, Gazi Akdemir Mahallesi, Kültür Parkı, Bursa. ☎ 0000-0002-5537-6457
selcuk.caprak@kultur.gov.tr

Başlık üzerindeki bitkiler konusunda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Gürkan SEMİZ ve Biyolog Betül GÜRCAN ile Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü Ali Sinan ÖZBEY'e teşekkürlerimizi sunarız.

¹ Ölçüleri: Yük. 70 cm, Üst gen. 69 cm, Üst der. 69 cm, *Abakus* yük. 8 cm, Alt *akanthos* yük. 21 cm, Alt *akanthos* gen. 15 cm, İkinci sıra *akanthos* yük. 35 cm, İkinci sıra *akanthos* gen. 14 cm, Üst *akanthos* yük. 25 cm, Üst *akanthos* gen. 13 cm, *Kalathos* dudağı yük. 2 cm.

maktadır. Bu makalede *akanthos* ve *Lesbos kymationu* etraflıca çalışılmış ancak özellikle *kalathos*'un üst kısımlarına yerleştirilen bitkisel bezeklere dikkat çekilmek istenmiştir. Konunun uzmanı biyologlarla istişare edilerek, işlenen bezeklerin hangi bitkiler olduğu belirlenmeye çalışılmış ve bunların sembolik anlamları konusunda öneriler getirilmiştir. Buna göre başlığın üst bölümünde herhangi bir dübel veya kenet yuvasının işlenmemesi taşıyıcı özelliği olmayan bir örnek olduğunu ve özel bir anlam ifade ettiğini düşündürmektedir. Tüm bu detaylara bağlı olarak yapılan karşılaştırılma ve değerlendirmeler sonucunda başlığın yapım tarihi ile ilgili bir öneride bulunmak da mümkün olmuştur.

Başlığın Tanımı

Başlığın alt kısmı ile dört köşesinde bulunan *volüt*'lerde kırık alanlar vardır. *Kalathos* üzerinde üç sıra *akanthos* yaprağı yer almaktadır. Alt sıra *akanthos* yaprağı arasından ikinci sıra, alttaki yaprakların hemen üzerinden ve ikinci sıranın arasından üçüncü sıra *akanthos*'lar yükselmektedir. Yaklaşık 3/2'lik kısmı *akanthos*'larla bezeli olan *kalathos* kısmının üst bölümü boş bırakılmıştır. *Kalathos*, dar ve silindirik bir dudakla bitmiştir. *Kalathos* üzerinde Roma İmparatorluk Dönemi *Korinthos* başlıklarından farklı olarak *heliks* ve *abakus* çiçeği yoktur. Başlığın tüm yüzlerinde üçüncü yaprak sırasının hemen arkasında *kaulis* sapı, çanağı ve çanak yaprağı olmaksızın köşe *volüt*'lerini oluşturan ve *helikes*'in yerine işlenmiş, *abakus*'a doğru uzanan ve uçlarında farklı motifler bulunan bitki sapları yer almaktadır. *Abakus* bölümüne *Korinthos* başlıklarında yaygın olmayan *Lesbos kymationu* işlenmiştir. Genel itibarıyla başlık, *kalathos* yüzeyinden büyüyen güçlü öğeleri ile dikkati çekmektedir.

Kalathos'un boş bırakılan üst bölümüne, başlığın dört cephesinde farklı bitkisel motifler işlenmiştir. Bu bitkisel motifleri ve tüm kompozisyonu tanımlamak amacıyla başlığın her bir cephesi "A, B, C ve D" olarak numaralandırılmıştır (Fig. 1-6). A cephesinde, üçüncü sıra *akanthos*'ların hemen üzerinden çıkarak *abakus*'a uzanan çok yapraklı bir bitki görülmektedir. *Akanthos* yapraklarının arkasındaki taş zeminden çıkan toplam iki bitki sapı kıvrılarak devam etmekte ve kıvrıldığı yerlerde yapraklarla bezenerek *abakus*'ta birbirlerine yaklaşmış *abakus*'un üst sınırında bir meyve ile son bulmaktadır. *Abakus*'un tam üzerinde her ikisinden çıkan birer meyve/palamut bulunmaktadır. Biyologlarla yapılan görüşmeler vasıtasıyla bu bitkinin halk arasında Macar Meşesi olarak bilinen *Quercus frainetto*² olduğu tespit edilmiştir. Bitkiye ait yapraklar düzenli olarak derin kesiklerle bölünmüş ve düzgün kesilmiş gibi girintilerle bezenmiştir. Yapraklar sürgün uçlarında toplanmıştır. Yaprak yüzeyinde diken bulunmamaktadır. Yan damarlar teleksi şekilde orta damardan (*penninervis*) çıkmaktadır³. *Abakus* kısmında her meşenin bir meyvesi (palamut) bulunmaktadır ve odunsu bir zuruf içerisinde, kalın, kabuklu, kuru ve açılmayan sapsız bir özelliğe sahiptir (Fig. 1-1a ve Fig. 5a-6a).

B cephesinde, üçüncü yaprağın hemen üzerinden çıkıp merkeze kıvrılarak *abakus* dudağında son bulan, *helikes* yerine işlenmiş bitki sapları bulunmaktadır. Bu profillerin sınırladığı alanda yaprak kısmı *abakus* üzerinde olan çiçekli bir bitki işlenmiştir. Bitkinin çiçekleri aşağıya doğru uzanmakta ve merkeze kıvrılmaktadır. Biyologlarla yapılan görüşmeler neticesinde bu bitkinin halk arasında boru çiçeği olarak bilinen *Datura stramonium* olduğu anlaşılmıştır⁴. Yaprakları çentikli olup

² Bu bitkinin tanımlanması ve tasviri konusunda yardımcı olan biyolog Prof. Dr. Gürkan SEMİZ'e teşekkür ederiz.

³ Güner *et al.* 2014, 473 şek. 16. 10.

⁴ Bu bitkinin tanımlanması ve tasviri konusunda yardımcı olan uzman biyolog Betül GÜRCAN'a teşekkür ederiz.

Fig. 1

Fig. 1a

Fig. 2

Fig. 2a

Fig. 3

Fig. 3a

Fig. 4

Fig. 4a

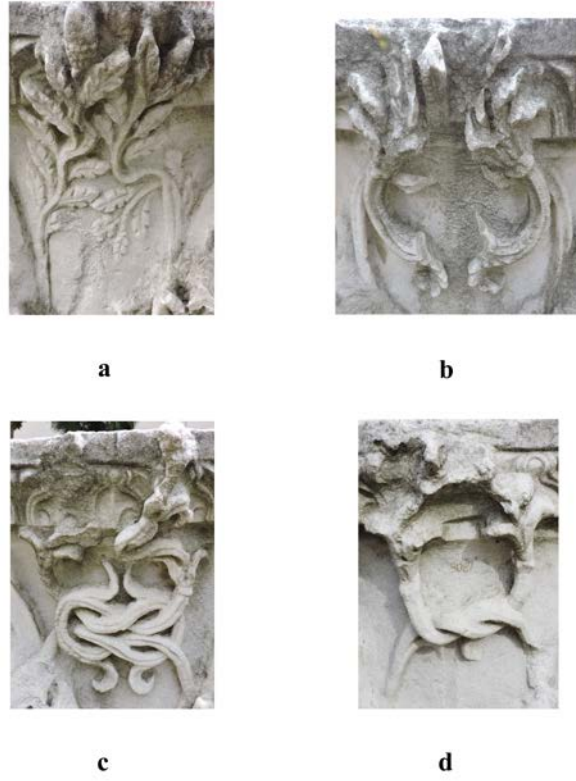

Fig. 5a-d.

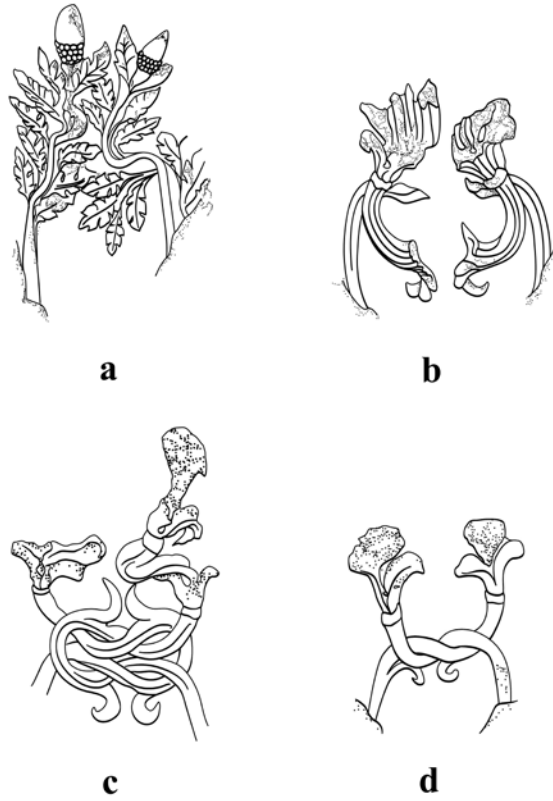

Fig. 6a-d

(*incisus*)⁵ düzenli olarak derin kesiklere bölünmüştür. Yaprak yüzeyi “A” cephesindeki *Quercus frainetto* gibidir ve kenarlarında diken yoktur. *Abakus* üzerinde yaprak çanağından çıkarak aşağıya doğru bir boru gibi kıvrılan, üzeri kanallı ve çanak yapraklarıyla son bulan iki çiçek vardır. *Abakus*'a uzanan bitki yapraklarının aşınmış ve bazı yerlerde kırılmış olmasından dolayı türü anlaşılamamaktadır (Fig. 2-2a ve 5b-6b).

C cephesinde, usta tüm hünerlerini sergilemiştir. İki bitki sapı, karşılıklı olarak *volüt* yayının olduğu yerde üçüncü yaprağın hemen üzerinden çıkarak ters tarafa yönelmekte; merkezde birbirlerine dolanarak *volüt* yayları tarafından sınırlandırılan sahnenin sonuna kadar gidip geldikleri yöne dönerek “Herakles düğümü” oluşturmaktadır. Bu iki sap, merkezde tekrardan birbirlerine dolanarak çıktıkları taraftan yukarıya kıvrılmaktadır. Üzeri kanallı yapılan bu bitki sapı, birbirlerine dolanarak düğüm oluşturmuş ve sahneyi 3 boyutlu hale getirmiştir. Bitki saplarının yukarı doğru sürgün veren uçlarında yaprak çanakları yer almakta ve yaprak çanakları içinden yükselen sapların uçlarından çıkan çiçekler *abakus* üzerine uzanmaktadır. *Abakus* üzerinde sol taraftaki çiçek kırılmış, diğer tarafta kalan ise aşınmıştır. Bu sıra dışı sahneyi oluşturan bitkinin yaprak ve çiçek bölümleri aşındığı ve bazı yerlerde kırıldığı için detaylarına ulaşamamış ve bitkinin türü belirlenememiştir (Fig. 3-3a ve Fig. 5c-6c).

D cephesinde ise, “C” cephesine benzer bir kompozisyona yer verilmiştir. İki bitki sapı, karşılıklı olarak *volüt* yayının çıktığı yerde üçüncü yaprağın hemen üzerinden yükselerek merkeze doğru kıvrılmakta ve merkezde burğu yaparak “C” deki görüntüden farklı biçimde geldikleri yönde yukarıya kıvrılıp *abakus* dudağı üzerinde son bulmaktadır. *Kalathos* dudağının hemen alt kısmında taç yaprakları arasından çıkan tomurcuklar *abakus* tablası üzerine uzanmaktadır. Ancak aşınma ve kırıklardan dolayı detaylara ulaşamamıştır (Fig. 4-4a ve 5d-6d).

İkonografik Açıdan Değerlendirilen Bitkisel Bezekler

Başlığın “A” cephesinin, *akanthos*'ların üst kısmında boş kalan *kalathos* kısmı halk arasında Macar Meşesi olarak da bilinen *fagaceae* (kayınğiller) familyasından *Quercus frainetto* bitkisiyle bezenmiştir (Fig.5a-6a). Yayvan ve oldukça büyük yapraklar ile simetrik dallara sahip olan ve 25-30 cm'ye kadar boylanabilen bu meşe türüne, genellikle alçak sahalarda ve dağlık bölgelerin eteklerinde rastlanır⁶. *Quercus frainetto*, Orta İtalya'dan Kuzeybatı Anadolu'ya kadar yayılım gösterir. Türkiye'de doğal yayılım alanı, yoğun olarak Batı Öksin (Istranca Dağları ve Batı Karadeniz) olmakla beraber, bu bitkiye Marmara Bölgesi'nin diğer kesimlerinde parçalar halinde, özellikle de lokal olarak Kuşadası ve Samsun Dağı'nda rastlanır. Aynı zamanda bitki, deniz seviyesinden 1000 m yükseğe kadar çıkar⁷. Anlaşılan o ki, Bursa ve çevresi de *Quercus frainetto*'nun yayılım alanına girmektedir. Başlığı yapan usta bu bitkiyi çevresinden görmüş, yaprak ve meyvesinden etkilenecek başlığa işlemek istemiş olmalıdır. Öbür taraftan meşe, baş tanrı Zeus'un kutsal bitkisi olup ölümsüzlüğü temsil etmektedir⁸. Tanrının, Yunanistan'daki en erken kült merkezi olan Dodona'daki kutsal meşe ağacının varlığı an-

⁵ Güner *et al.* 2014, 455 şek. 16. 5.

⁶ Yaltırık 1984, 26 res. 13-17; Güngördü 1986, 81.

⁷ Orta İtalya, Güney ve Batı Romanya, Arnavutluk, Yunanistan ve batı kısmı Bulgaristan, doğu kısmı Türkiye'de bulunan Istranca Dağları, bu bitkinin geniş sahalara kapladığı yerlerdir. Bunun için bk. Yaltırık 1984, 26; Güngördü 1986, 82; Thanos 2005, 33; Destan 2013, 56-57.

⁸ Meşe sembolizmi için bk. Lehner – Lehner 2003, 42; Thanos 2005, 29.

tik yazarlardan bilinmektedir⁹. Capitol'deki Iuppiter Feretrius Tapınağı kutsal bir meşe ağacının olduğu yerdedir. Zeus'a inanan Keltlerde de tanrının Keltik imajı ulu bir meşe ağacıdır¹⁰. Zeus ile meşe ilişkisine *Baukis* ve *Philemon* mitosunda da rastlanmaktadır¹¹. Buradan hareketle başlığın "A" cephesindeki meşe (*Quercus frainetto*), ilk aşamada Zeus kültürünü akla getirmektedir. Ancak başlığın diğer cephesinde farklı motiflerin tercih edilmesi kesin bir yorum yapmamızı zorlaştırır.

Bursa Müzesi başlığının "B" cephesinde, *kalathos*'un boş kalan üst bölümü, halk arasında boru çiçeği olarak bilinen ve *solanaceae* (patlıcangiller) familyasına ait tek yıllık bir bitki olan *Datura stramonium* ile bezenmiştir¹² (Fig.5b-6b). Kökeninin Orta Amerika ve özellikle de Meksika olduğu bilinen, Türkiye florasında ise yabancı halde yaygın olarak bulunan bir bitkidir¹³. *Datura stramonium*, 20-100 cm boyunda, dik gövdeli, 7-14 dallı, kahverengi-siyah tohumlar içeren 3-4 cm'lik yeşil meyveleri ve büyük beyaz boru şeklinde çiçekleri olan senelik bir bitkidir. Yol kenarlarında, terk edilmiş alanlarda ve tarlalarda yabancı halde yetişebilen *Datura*, bitkisel ilaç olarak da kullanılmaktadır¹⁴. Kurutulmuş yapraklarından hazırlanan sigaralar, astım ve bronşit tedavisinde tercih edilmektedir. Tohumları akne, egzema, hemoroid tedavisinde kullanılır ve antispazmodik olarak da yutulur. Bölgesel ağrılara karşı merhemi de yapılmaktadır. Etkin maddelerinden dolayı ilaç endüstrisinde önemli sayılmakta ve ilaç yapımına katılma yönünden ilk sıralarda yer almaktadır¹⁵. Sağlıkta geniş bir kullanım alanına sahip olduğu görülen *Datura* bitkisinin başlık üzerinde işlenmesi, başlığın sağlıkla ilgili bir yapının önünde veya buraya giden bir yol üzerinde dikilmiş olabileceğini akla getirmektedir.

Başlığın "C ve D" cephesinde (Fig. 5c-d ve 6c-d), benzerlerini Augustus Dönemi'ne tarihlenen Stratonikeia örneklerinden¹⁶ bildiğimiz *kalathos* üzerinde bitki saplarının birbirine dolanarak çap-

⁹ Tyrius *Diss.* XXXVIII; Strab. XII. 5. 1. Theophr. *hist. plant.* 3.7.6, 3.8.7. vd.

¹⁰ Hakman 2012, 8. Ayrıca Zeus'un Kelt imajı için bk. Tyrius, *Diss.* XXXVIII.

¹¹ Şahin 2001, 42-43. *Philemon ve Baukis öldüklerinde Jüpiter ve Merkür tarafından bir meşeye ve bir ihlamur ağacına dönüştürülmüşlerdir. Bunun için bk. Ovid. Met.* VIII. 611-724.

¹² Theophr. *hist. plant.* 9. 11. 5-6; Plin. *nat.* 21.178-179. Bunun yanında abızambak, abuzambak (Gaziantep), bostan karanfili (Gaziantep), büyü otu, cin otu, kokar otu (Mudurnu-Bolu), domuz pıtırı (Isparta, Denizli, Antalya, Trabzon), sihirbaz otu, şeytan elması, şeytan otu, tatala, yeleşik (Ordu) olarak da bilinmektedir. Bk. Koç 2002, 147-148; Kevseroğlu 1993, 17: 727-735.

¹³ Esendal 2000, 333.

¹⁴ Esendal 2000, 333 v.d.

¹⁵ Uyanık *et al.* 2011, 68. Ayrıca H. Leclerc, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde kocalarına sadık olmayan ve haremde kapalılarından sıkılan bazı hanımların, kocalarını uyutarak ve dikkatlerini azaltarak haremde çıkabilmek için, bu bitkiden hazırlanan bir iksiri kocalarına içirdiklerini kaydetmektedir. Bazı Avrupalı yazarlar ise, Osmanlı ordularındaki askerlerin harplerdeki korkusuzluğu, muharebelerden önce, bu bitkinin tohumlarının bal ile karıştırılması ile elde edilen bir macunu yemeleri sonucu meydana gelen sarhoşluğa bağlamaktadırlar. Fransa'da bazı hırsızların, soymak istedikleri şahıslara bu bitkinin yaprağı karıştırılmış tütün içirdikleri veya şaraplarına bu bitkinin tohumlarından hazırladıkları dekoksyonu koyarak bu kişileri uyuttukları kaydedilmiştir. Anadolu'nun bazı bölgelerinde (Aydın, Bigadiç, Çanakkale) bu bitkinin tohumu uyuşturucu madde olarak kullanılmaktadır. Bu etkiyi elde etmek için bitkinin tohumu, tütün ile karıştırılarak, sigara halinde içilir. Bu işi adet edenlere halk, "Tatalacı" adı verilmektedir. Bu değerlendirme için bk. Baytop 1999.

¹⁶ Bunun için bk. Söğüt – Taşkiran 2014, 196 fig. 1-2, 4-7 ve 9-10.

raz oluşturması durumu, *Korinthos* başlıklarında “Alexandria Tipi” olarak Hellenistik Dönem örnekleri arasında literatüre girmiş ve bu ilk örnekler Pensebene tarafından Mısır başlıkları arasında Tip 12 ismi altında değerlendirilmiştir¹⁷. *Helikes* veya bitki saplarının *kalathos* orta kısmında farklı biçimlerde dolanarak çapraz oluşturması MÖ III. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır örneklerinde görülmeye başlamıştır¹⁸. Sonrasında Kilikia Bölgesi'nde MÖ II. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlendirilen Olba Zeus Tapınağı¹⁹ ve aynı yüzyılın ortalarına verilen Efrenk başlıklarında²⁰ uygulanmaya devam etmiş; Augustus Dönemi'nde ise en iyi örnekleri Stratonikeia'da sunulmuştur²¹. Devam eden dönemlerde ise Suriye²² ve imparatorluğun Batı ve Kuzey Afrika kentlerindeki başlıklar²³ ile mimari ve duvar resimlerinde²⁴ sevilerek kullanılmıştır.

Pensebene, *Korinthos* başlıklarında bitkisel bezeme ve asma yapraklarının çok kullanılmasını, Ptolemaioslar Dönemi'nde yoğun bir şekilde yürütülen Dionysos kültürüyle ilişkilendirmektedir²⁵. Chapot da aynı düşünceleri destekler şekilde, Mısır'da genellikle sarmal dal motifinin ölüm ile ilgili tanrılarla bağlantılı olduğunu söylemektedir²⁶. Bu bağlamda, düşünüldüğünde başlığın D ve C cephelelerindeki sarmal bezeme şemasının dini bir motif olarak da değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Tarihleme Açısından Değerlendirilen Bitkisel Bezekler

Akanthoslar

Kalathos üzerinde üç sıra *akanthos* yaprağı yer almaktadır (Fig. 1-4). MÖ IV. yüzyıl sonu veya III. yüzyıl başlarından itibaren üç sıra *akanthos* yaprağı betimlemesi bilinmektedir²⁷. Burada, Stratonikeia'da Augustus Dönemi'ne tarihlenen başlıklarda olduğu gibi²⁸, erken dönem başlıklarındaki be-

¹⁷ Pensebene 1993, 378. Farklı görüşlere rağmen, *Korinthos* başlıklarında görülen, *akanthos* yaprağı arkasından çıkan *helikes*'in, *kalathos* üst bölümünde çapraz yapmasının kökeninin Mısır olabileceği daha önce Chapot tarafından önerilmiştir. Bk. Chapot 1907, 9-11 fig. 8-14. Konuyla ilgili ayrıca bk. Söğüt – Taşkiran 2014, 191.

¹⁸ Mısır'daki bilinen en erken örnek Apollinopolis Magna (Edfu) kentindeki Horus tapınağında görülmekte ve MÖ III. yüzyılın sonuna-MÖ II. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Bk. Pensebene 1993, 378 kat. 296, tav. 296.

¹⁹ Boysal 1957, 123-132 taf. XII-XIII; Williams 1974, 406.

²⁰ Söğüt 2005b: 161-177 abb. 1-12.

²¹ Söğüt – Taşkiran 2014, 197.

²² McKenzie 2007, 96-97, 103 fig. 168.

²³ M. Nassar bu başlıkları, Gerasa, Petra, Baalbek, Aleksandria, Roma ve Leptis Magna gibi kentlerdeki örneklerden hareketle *Corinthian capitals with interlocked helices* ve *Corinthian capitals with flowered interlocked helices* olarak 2 tip altında değerlendirmiştir. Bk. Nassar 2014, 168-169, fig. 2-3 vd.

²⁴ McKenzie 2007, 103, 105 fig. 170.

²⁵ Pensebene 1993, 378.

²⁶ Chapot 1907, 8.

²⁷ Bu dönemde görülmeye başlayan en alt kısımdan çıkıp, köşe kıvrımlarına kadar dayanan üçüncü bir kenger yaprağının olması Roma Dönemi ve bilhassa İtalya'ya ait bir kısım başlıklarda görülürken, benzer bir uygulama Erken Hellenistik Dönem'e verilen Didyma başlıklarında da karşımıza çıkmaktadır. Bunun için bk. Boysal 1954, 21; Rumscheid 1994, 224-225, taf. 25.

²⁸ Mert 2008, 178-181 Abb. 83, 90, 91 ve 93; Söğüt – Taşkiran 2014, 195.

zeme şemasının tekrarlandığı söylenebilir. *Kalathos* üzerinde *akanthos* sıralarının konumlandırılışı, Augustus Dönemi ve hemen sonrasına ait örneklerde karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, başlığın ikinci sıra yapraklarının birinci sıra yaprakların arasından orta seviyeden itibaren büyümesi Augustus Dönemi'nde görülen bir durumdur²⁹. Başlık üzerinde ikinci sıra *akanthos* yapraklarının Tiberius Dönemi'ne tarihlenen Aphrodisias Odeionu'nda³⁰ ve Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi'ne tarihlenen Aizanoi örneğindeki³¹ gibi tabandan itibaren işlendiği görülmektedir. Bu uygulama Hadrianus Dönemi içlerine kadar devam etmektedir³². Ayrıca ilk sıra *akanthos*'lar, Antiokheia Augustus Tapınağı başlıkları³³ ve Ephesos'ta Geç Augustus Dönemi'nden birçok *Korinthos* başlığında olduğu gibi³⁴ *kalathos*'un tabanından itibaren başlamakta ve burada *kalathos* bileziği görülmemektedir. Ancak aşağıda tarif edileceği üzere, Bursa Müzesi başlığında, Ephesos örneklerine göre *akanthos* kanallarının daha da derinleştiği ve uzadığı izlenmektedir.

Akanthos'lardaki kanallar derin olup, üzerinde matkap izleri görülebilmektedir. Özellikle ikinci ve üçüncü sıra yapraklar daha derindir ve buralara ışık-gölge etkisi verilmeye çalışılmıştır. Kanalların oluşturduğu yuvarlaklaştırılmış dolgun damarlar yan yana koşut olarak aşağıdan yukarıya uzamıştır. Başlık yaprakları etlidir ve neredeyse kabartma şeklinde işlenmiştir. *Akanthos*'lar üzerindeki orta kaburga hafif yukarıda olup, koniktir. Genel olarak *akanthos* yaprakları hazır plastik şeklindedir ve iyi bir işçiliğe sahiptir. *Akanthos*'lardaki derin kanallar ve bu kanallara koşut oluşan dolgun etli damarlar, yüzeysel yaprak dilimleri ve derinde damla biçimli gözlerin betimlendiği en güzel örnekler MÖ 4-3 yıllarına tarihlendirilen Ephesos Mazaeus-Mithridates Kapısı'na ait başlıklarda görülmektedir³⁵. Benzer stil gelişimi Augustus Dönemi'ne tarihlenen Sagalassos Aşağı Agora Güneybatı kapısındaki başlıklarda³⁶, Priene Propylonu³⁷, Hierapolis KKPb1 numaralı başlık³⁸ ve Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı'ndaki *akanthos* yapraklarında³⁹ karşımıza çıkmaktadır. Bu stil gelişimi, hem başlıklara derinlik katmış hem de *kalathos* zemini ile *akanthos*'lar arasında kopmalara neden olmuştur. Böylece *kalathos* yüzeyinde ışık-gölge oyunları sağlanmaya çalışılmıştır.

Yaprakların kenarlarında yer alan gözler, damla şeklinde olup kapalıdır. Bu göz formu Anadolu'da Erken İmparatorluk Dönemi'nde görülmeye başlamaktadır⁴⁰. Öyle ki, Erken Augustus Döne-

²⁹ Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı başlıkları bu konuda örnek verilebilir. Bk. Heilmeyer 1970, 81 taf. 8.3-4; İdil 1984, 8 lev. 3. 2-4. 1; Rumscheid 1994, 6-7 taf. 6. 1-4, 7. 1-3, 8. 1; Büyükkolancı 1996, 61-63 lev. 5-4; Vandeput, 1997, 170 pl. 69. 4

³⁰ Heilmeyer 1970, 85-86 taf. 22.1; İdil 1984, 9-10 lev. 5. 2.

³¹ Sezgin – Sezgin 2016, 92 res. 3.

³² Büyükkolancı – Sögüt 2012, 119.

³³ Heilmeyer 1970, 81 taf. 8. 3-4; Rumscheid 1994, 6-7 taf. 6. 1-4, 7. 1-3 ve 8. 1; Vandeput 1997, 170 pl. 69. 3-4; Akgül-Özarslan 2013, 405; Büyükkolancı 1996, 61-63 lev. 54. Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı'nın yapımına Augustus Dönemi'nde başlanılmış ve tapınak Tiberius Dönemi'nde bitirilmiştir. Bunun için bk. Vandeput 1997, 170.

³⁴ Alzinger 1974, 88-92 fig. 113-122.

³⁵ Alzinger 1974, 9 abb. 134.

³⁶ Vandeput 1997, 171.

³⁷ Rumscheid 1994, taf. 160. 2.

³⁸ Sögüt 2005a, 353 res. 7.

³⁹ Heilmeyer 1970, 81-84.

⁴⁰ Walker 1979, 103 v.d.

mi'nden itibaren üst diken alttakinin üzerini kapatmakta ve gözler tam anlamıyla doğal bir damla şeklini almaktadır⁴¹. Bazı yaprak kenarlarında yuvarlak matkap gözleri de belli olmaktadır. Gözler arasına genelde üç tane yaprak dilimi yerleştirilmiştir. Aynı zamanda gözlerin etrafında ikinci bir profil bulunmaktadır. Özellikle *kalathos*'u saran *akanthos* yapraklarının başlığa derinlik kazandırmalarının yanında, yaprak dilimleri arasındaki yuvarlak gözlerin ikinci bir kenarla çevrilişi ile de başlık, Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı başlıklarına benzemektedir⁴². Ayrıca bu profil, Augustus Dönemi'ne tarihlenen Ephesos Agorası'nın Kuzey Salonu'ndaki başlık örneği⁴³ ve aynı dönem içinde değerlendirilen Stratonikeia Tiyatrosu'na ait *Korinthos* başlığı⁴⁴ gibi örneklerde izlenmektedir. Gözlerin tam ortasında arkadan inen ve benzeri MÖ 32 yılında yapılan Palmyra Bel Tapınağı başlıklarından⁴⁵ itibaren görülebilen yüzeysel bir kanal vardır. Gözlerin arkasında bir kanalın görüldüğü örnekler, Augustus Dönemi'ne tarihlenen Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı⁴⁶, Sagalassos Yukarı Agora Onursal Anıtı ile Aşağı Agora Güneybatı Kapısı⁴⁷, Hierapolis Müze Bahçesi'nde bulunan Kb3 numaralı başlık⁴⁸ ve Ephesos Agora Kuzey Salonu ile Agora Bazilika'da karşımıza çıkmaktadır⁴⁹.

Pisidia Antiokheia Augustus Tapınağı *Korinthos* başlıkları⁵⁰ ve Stratonikeia Gymnasion'un Augustus evresine ait başlıklarda⁵¹ olduğu gibi, başlığın orta-üst kısmında *kalathos* yüzeyi açık bir şekilde izlenmektedir. Başlıkta *helikes* ve *abakus* çiçeği işlenmemiştir. Zaten Augustus Dönemi başlıklarında genel olarak *helikes*'in destek ögesinden çok dekoratif amaçlı yerleştirdiği söylenebilir⁵². Bursa Müzesi başlığında her bir cepheye farklı bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Buna rağmen eski geleneğin devam ettiği bitki saplarının ve köşelere giden *volüt* yaylarının Milet Laodike Yapısı⁵³ ve Belevi Mezar Anıtı⁵⁴ başlıklarında olduğu gibi birlikte aynı yerden çıktığı görülmektedir. *Kalathos* oldukça kalın bir görünüme sahip olup, *kalathos* dudağı dardır⁵⁵.

Akanthos yapraklarının genel itibarıyla zeminden kopmuş biçimde ve yüksek kabartma olarak verildikleri söylenebilir. Öyle ki, *akanthos* yaprakları ilk sıradan başlayarak kademeli bir şekilde işlenmiştir. Bundan dolayı yaprak dilimleri serbest bir stilde ama oldukça pilastike görünmektedir.

⁴¹ Büyükkolancı – Sögüt 2012, 118.

⁴² İdil 1984, 11.

⁴³ Alzinger 1974, abb. 117.

⁴⁴ Mert 2008, 117, Abb. 35; Taşkiran 2011, 34.

⁴⁵ Seyrig, Amy – Will 1968, taf. 33.

⁴⁶ Heilmeyer 1970, 81-84; Rumscheid 1994, 6-7 taf. 5. 8.

⁴⁷ Vandeput 1997, 48-49 ve 58 pl. 13.2, 15. 2, 16. 1-2 ve 22. 1-2.

⁴⁸ Sögüt 2005a, 353 res. 5.

⁴⁹ Alzinger 1974, 87-88 abb. 117-118.

⁵⁰ İdil 1984, 8 lev. 3. 2-4. 1.

⁵¹ Mert 2008, 158-161 ve 167-170, abb. 83, 90, 91-93; Taşkiran 2011, 23-25.

⁵² Geç Hellenistik Dönem başlıklarında görülen bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer örnekleri Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen Sagalassos Bouleuterionu'nun kuzey avlusunda bulunan başlık ile yine aynı kente Agoranomion yapısına ait yarım başlıkta görülmektedir. Bk. Vandeput 1997, 170 pl. 4.1-2.

⁵³ Weber 1989, 585-592.

⁵⁴ Hoepfner 1993, 111-123 abb.15-16.

⁵⁵ Bu şekildeki *kalathos*, Pisidia Antiokheiası'ndaki Augustus Tapınağı (İdil 1984, 8 lev. 4.1) ve Stratonikeia'dan Augustus Dönemi Mısır etkili *Korinthos* başlıklarında (Sögüt – Taşkiran 2014, 199) karşımıza çıkmaktadır.

Augustus Dönemi genel özellikleri yanında, *akanthos* yapraklarının derin oyulmaya başlanması, yuvarlatılmış damarlar ve uzamaya başlayan gözler başlıkta stil gelişmesinin biraz daha ilerlemiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapraklar üzerindeki bu derin işçilik başlığa yüksek kabartma etkisi verip, ışık-gölge oyunları sağlamıştır. Bu işçilik Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi aralığına verilen Stratonikeia Gymnasionu başlıkları⁵⁶, Aphrodisias Odeion başlıkları⁵⁷, Ephesos-Ayasuluk Kompozit Başlığı⁵⁸ ve Aizanoi'daki *Korinthos* başlığında izlenmektedir. Özellikle Ephesos-Ayasuluk örneğindeki derin kanallar, etli ve güçlü yaprak damarları ve uzamaya başlayan damla şekli gözler ile aynıdır. Ayrıca aynı dönem içinde değerlendirilen Ephesos⁵⁹, Miletos Delphinion⁶⁰ ve Aphrodisias Odeion'u başlıkları⁶¹ da stil gelişimi açısından benzer özellikler barındırmaktadır. Bilhassa bu örneklerdeki dolgun damarlar dikkati çekmektedir. Örneklerden hareketle Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi *akanthos*'ları üzerindeki kanalların derinleştiği, bu kanallara bağlı oluşan yaprak damarlarının sert, barok bir ifadeye büründüğü görülmektedir. *Akanthos* yaprakları kenarına yerleştirilen damla şeklindeki gözlerin iyice uzayıp yayvanlaştığı da söylenebilir. Böylece karşılaştırma örneklerinden hareketle, Bursa Müzesi başlığındaki *akanthos*'ların stil gelişiminin Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi içinde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Lesbos Kymationu

Belli bir üslup çerçevesinde işlenen yapraklar ile bunların arasında yer alan mızrak uçlarından oluşmuş *Lesbos kymationu* erken dönemlerden itibaren antik yapılarda kullanılmıştır. Başlığın *abakus* bölümünde de *Lesbos kymationu* tercih edilmiştir. Bu bezeme kuşağında ana yaprak bezeklerinin orta damarları, ana yaprak ucu arasından bezeme alt sınırına uzamadan ana yaprak ucunun iki kenar birleşim noktasına dayanmıştır. Öyle ki, ana yaprak uçları ve ana yaprağın dış konturları belirgin, kalın ve düz kesitli işlenmiştir (Fig. 1-4 ve Fig. 1a-4a). Ana yaprakların dış konturları bezeme üst sınırında, ara yaprağın ise uç kısmında, dairesel bir kavis yaparak Menderes Magnesia Propylonu'ndaki gibi gözleri oluşturmuştur⁶². Ana yaprak ile ara yaprak bezekleri arasında oluşan boşlukların üst bitimleri kubbe formunda olup Miletus Ara Augusti yapısı⁶³ ve Antiokheia Augustus Tapınağı'nda⁶⁴ olduğu gibi sırtlıdır. Özellikle orta damar oldukça etli ve yaprağın içini tam olarak dolduracak şekilde işlenmiştir. Sıralanan bu stil gelişimi özellikleri daha çok Erken İmparatorluk Dönemi örneklerinde belirlemektedir. Aphrodisias Aphrodite Tapınağı⁶⁵, Aphrodisias Tiberius Portiği Ion başlıkları⁶⁶ Ephesos Mazaesus-Mithridates Kapısı⁶⁷, Ephesos'ta bulunmuş fil ayağı başlığı⁶⁸, Mende-

⁵⁶ Mert 2008, 158-161 ve 167-170, abb. 83, 90, 91 ve 93.

⁵⁷ Heilmeyer 1970, 85-86 Taf. 22.1; İdil 1984, 9-10 lev. 5. 2.

⁵⁸ Büyükkolancı – Sögüt 2012, 117 vd. fig. 1-6.

⁵⁹ Alzinger 1974, 88-92 abb.113-122.

⁶⁰ Heilmeyer 1970, 85 taf. 23.3.

⁶¹ Heilmeyer 1970, 85-86 taf. 22. 1; İdil 1984, 9 lev. 5. 2.

⁶² Kökdemir 2011, 116 res. 5e-h, res. 6b-e.

⁶³ Köster 2004, 145, taf.10. 4.

⁶⁴ Ganzert 1983, 189, Abb. 130.

⁶⁵ Rumscheid 1994, taf. 10.1-2.

⁶⁶ Waelkens 1987, 123 vd.

⁶⁷ Alzinger 1974, abb. 173.

⁶⁸ Alzinger 1974, abb. 127.

res Magnesiası Propylonu⁶⁹ ve Hierapolis Apollon Tapınağı'nda bulunan başlıklarda⁷⁰ benzer biçimde *Lesbos kymation*'ları görülmektedir. Başlıktaki *Lesbos kymationu*, tipolojik ve stilistik özellikleri ile diğer kent ve yapılarda kullanılmış olan örneklerin ışığında Erken İmparatorluk Dönemi özelliklerini yansıtmaktadır. Bu durumda *akanthos*'ların stil gelişimine paralellik göstermektedir.

Sonuç

Başlığın buluntu yeri bilinmediği için ait olduğu yapı ile ilgili kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Buna rağmen üzerindeki bazı mimari detaylar, ait olduğu yapının durumu ile ilgili ipuçları vermektedir. Başlığın alt ortasında bulunan yuva, başlığın sütunun gövdesine dübelle olabildiğince sağlam bir şekilde bağlandığını göstermektedir. Ancak üst kesiminde herhangi bir zıvana yuvası işlenmemiştir. Bu durumda başlığın, taşıyıcı özelliği olmayan bir örnek olabileceği akla gelmektedir. Bu nedenle Sagalassos onur sütunları⁷¹ gibi bağımsız durduğu düşünülebilir. Başlık üzerinde zengin bezeme kuşağı, her cephesinde farklı bitkisel bezeklerin işlenmiş olması (*Quercus frainetto*, *Datura stramonium* ve *sarmal dal motifi*) başlığın bir anı sütununa ait olabileceğine veya önemli bir yapının (belki dini veya sağlıkla ilgili bir yapı) önünde durduğuna işaret etmektedir. Özellikle A cephesindeki *Quercus frainetto* (meşe) ve C ile D cephelerinde sarmal dal süslemeleri başlığın daha çok dini motifleri barındırdığını göstermektedir. Ancak başlığın buluntu yerinin bilinmemesi ve her cephesinde farklı motiflerin tercih edilmesi kesin bir yorum yapmamızı zorlaştırmaktadır.

Sözünü ettiğimiz karşılaştırma örneklerine dayanarak başlığın *akanthos*'larındaki detayların Augustus Dönemi özelliklerini yansıttığı ama dönemin son zamanlarına ait bir takım yenilikleri de sunduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda *abakus* kısmına işlenen *Lesbos kymation*'unun stil gelişimi de Augustus Dönemi örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bundan dolayı Bursa Müzesi başlığının, *akanthos*'lar ve *lesbos kymation*'u bezeme kuşağından hareketle MS I. yüzyılın ilk çeyreğine, başka bir ifadeyle Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi'ne ait olduğunu söyleyebiliriz. Dört cephesinde işlenen farklı bitkisel şemalar ve karmaşık düzen daha çok Augustus Dönemi mimarisinde tercih edilen zengin uygulamaları akla getirmektedir.

Augustus Dönemi'nde, zenginlik, estetik ve görsel sanatlara ilginin fazla olması, bu dönemde süsleme amaçlı mimari bezeme elemanlarının sanat akımlarıyla da kaynaşarak biçimsel bir kronolojinin yerleşmesini sağlamıştır⁷². Bu bağlamda Augustus Dönemi'nin *akanthos* yaprakları, estetik ve mükemmel bir işçiliğe ulaşmıştır. Augustus Dönemi aynı zamanda, yeni arayışların ve denemelerin olduğu ve hatta yeni başlıkların kullanıldığı bir devir olmuştur⁷³. Üzerindeki zengin bezeme repertuarından dolayı bir rölyefe benzeyen Bursa Müzesi başlığının bu özelliğiyle Augustus Dönemi yeni sanat anlayışının bir tezahürü olduğu anlaşılmaktadır. Zaten yukarıda da ifade edildiği gibi Augustus Dönemi'nde benzer örnekler ortaya çıkmakta ve önemli yapılarda tercih edilmekteydi.

⁶⁹ Kökdemir 2011, 116-117.

⁷⁰ Söğüt 2005c, 98 res. 16-18.

⁷¹ Vandeput 1997, 48-49 ve 58, pl. 13.2, 15. 2, 16. 1-2 ve 22. 1-2.

⁷² Can 2005, 89.

⁷³ Söğüt – Taşkıran 2014, 195.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Ovid. *Met.* (= Ovidius, *Metamorphoses*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Metamorphoses*. With an English translation by F. J. Miller. London-New York 1960 (The Loeb Classical Library).
- Plin. *nat.* (= G. Plinius Caecilius Secundus, *Naturalis Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pliny, *Natural History*, vols. I-X. Trans. H. R. Rackham, W. H. S. Jones – D. E. Eichholz. Cambridge-Mass.-London 1938-1971 (The Loeb Classical Library).
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Çeviri: Strabon, *Coğrafya (Anadolu XII, XIII, XIV)*. Çev. A. Pekman. İstanbul 2000.
- Theophr. *hist. plant.* (= Theophrastos, *Historia Plantarum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Theophrastus, *Enquiry into Plants*. Ed. A. Hort I-II. Cambridge-Mass 1968.
- Tyrius *Diss.* (Maximus Tyrius, *Dissertations*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: The Dissertations, vol. 2, trans. T. Taylor. London-C. Whittingham 1804.

Modern Literatür

- Akgül-Özarslan 2013 S. Akgül-Özarslan, "Pisidia Antiokheia'sı Augustus Tapınağı Mimari Bezemeleri". Eds. B. Hürmüzlü, M. Fırat – A. Gerçek, *Pisidia Araştırmaları I*. Isparta (2013) 395-412.
- Alzinger 1974 A. Alzinger, *Augusteische Architektur In Ephesos. Sonderschriften 16*. Wien 1974.
- Baytop 1999 T. Baytop, *Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi*. İstanbul 1999.
- Boysal 1954 Y. Boysal, *Anadolu Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara 1954.
- Boysal 1957 Y. Boysal, "Die Korinthischen Kapitelle Der Hellenistischen Zeit Anatoliens". *Anatolia II* (1957) 123-132.
- Büyükkolancı 1996 M. Büyükkolancı, *Pisidia Bölgesi Tapınak Mimarisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1996.
- Büyükkolancı – Sögüt 2012 M. Büyükkolancı – B. Sögüt, "Ephesos-Ayasuluk Kompozit Başlığı". Ed. B. Sögüt, *Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı*. İstanbul (2012) 115-125.
- Can 2005 B. Can, "Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri". *Adalya VIII* (2005) 89-120.
- Chapot 1907 V. Chapot, *La Colonne Torse et le Décor en Hélice Dans L'art Antique*. Paris 1907.
- Destan 2013 S. Destan, "Istranca Dağlarında İğne Yapraklı Ağaç Türleriyle Ağaçlandırma İmkânları". *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 63/1 (2013) 51-68.
- Esendal 2000 E. Esendal, "Değişik Azot Dozlarının Samsun Çevresinde Doğal Floradan Toplanan Datura (*Datura stramonium* L.) Bitkilerinin Önemli Bitkisel Özelliklerine Etkisi". *Turk J Agric For* 24 (2000) 333-339.

- Ganzert 1983 J. Ganzert, "Zur Entwicklung lesbischer Kymationformen". *JdI* 98 (1983), 123-202.
- Güner *et al.* 2014 A. Güner *et al.*, "Bitki Terimleri". Ed. A. Güner, *Resimli Türkiye Florası*. İstanbul (2014) 445-527.
- Güngördü 1986 M. Güngördü, "Macar Meşesinin (Quercus Frainetto) Türkiye'deki Yeni Bir Yayılış Alanı". *İÜ Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi* (1986) 81-84.
- Hakman 2012 H. Hakman, *Kappadokia'da Zeus Kültü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara 2011.
- Heilmeyer 1970 W. D. Heilmeyer, *Korinthische Normalkapitelle*. Heidelberg 1970.
- Hoepfner 1993 V. W. Hoepfner, "Zum Mausoleum von Belevi". *AA* 108 (1993) 111-123.
- İdil 1984 V. İdil, "Anadolu'da Roma İmparatorluk Çağı Korinth Başlıkları". *Anatolia* XX (1984) 1-49.
- Kevseroğlu 1993 K. Kevseroğlu, "Doğal Floradan Toplanan Datura Tohumlarının Çimlenmesine Bazı Fiziksel ve Kimyasal İşlemlerin Etkisi". *Tr J of Agricultural and Forestry* 17 (1993) 727-735.
- Koç 2002 H. Koç, *Bitkilerle Sağlıklı Yaşam*. Ankara 2002.
- Kökdemir 2011 G. Kökdemir, "Menderes Magnesiası-Propylon: Mimari Bezemeler". *Anadolu/Anatolia* 37 (2011) 93-141.
- Köster 2004 R. Köster, *Die Bauornamentik von Milet, Milet VII₁*, Berlin 2004.
- Lehner – Lehner 2003 E. Lehner – J. Lehner, *Folklore and Symbolism of flowers, plants and Trees*. New York 2003.
- McKenzie 2007 J. McKenzie, *The Architecture of Alexandria and Egypt c. 300 BC to AD 700*. London 2007.
- Mert 2008 İ. H. Mert, *Untersuchungen zur Hellenistischen und Kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia, Istanbul Forschungen Band 50*. Tübingen 2008.
- Nassar 2014 M. Nassar, "Corinthian Capitals with Interlocked Helikes from Roman Period, Jordan: A Comparative Study". *Mediterranean Archaeology and Archaeometry* Vol.14/1 (2014) 167-179.
- Pensabene 1993 P. Pensabene, *Elementi architettonici di Alessandria e di altri siti egiziani, Repertorio d'Arte dell'Egitto Greco-Romano Serie C Volume III*. Roma 1993.
- Rumscheid 1994 F. Rumscheid, *Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus*. Mainz 1994.
- Seyrig, Amy – Will 1968 H. Seyrig, R. Amy – E. Will, *Le Temple de Bel a Palmyre*. Paris 1968.
- Sezgin – Sezgin 2016 T. Sezgin – M. A. T. Sezgin, "Örencik Köyünde Bulunan Geç Augustus-Erken Tiberius Dönemi Korinth Başlığı". Ed. E. Özer, *Aizanoi II*. Ankara (2016) 89-96.
- Söğüt – Taşkiran 2014 B. Söğüt – M. Taşkiran, "Stratonikeia'dan Augustus Dönemi Mısır Etkili Korinth Başlıkları". *OLBA* XXII (2014) 189-211.
- Söğüt 2005a B. Söğüt, "Hierapolis Arkeoloji Müzesi'ndeki M.Ö. 1. – M.S. 1. Yüzyıla Ait Bezemeli Mimari Elemanlar". Eds. M. Şahin – İ. H. Mert, *Ramazan Özgan Armağanı*. İstanbul (2005) 349-371.
- Söğüt 2005b B. Söğüt, "Ein Hellenistisches Kapitell aus dem Rauhen Kilikien: Das Korinthische Kapitell von Efrenk". *IstMitt* 55 (2005) 157-173.
- Söğüt 2005c B. Söğüt, "Hierapolis Arkeoloji Müzesi Bahçesi'nde ve Güney Roma Hamamı'nda bulunan İonik Mimari Elemanlar ile ilgili bir değerlendirme". *Anadolu/Anatolia* 28 (2005) 91-106.

- Şahin 2001 N. Şahin, *Zeus'un Anadolu Kültleri*. İstanbul 2001.
- Taşkıran 2011 M. Taşkıran, *Stratonikeia Korinth Başlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi. Denizli 2011.
- Thanos 2005 C. A. Thanos, "Theophrastus on Oaks". *Bot. Chron.* 18/1 (2005) 29-36.
- Uyanık et al. 2011 E. Uyanık, H. Eliçabuk – M. Serinken, "Datura stramonium zehirlenmesine bağlı deliryum: Olgu sunumu". *Journal of Contemporary Medicine* 1/2 (2011) 67-70.
- Vandeput 1997 L. Vandeput, *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor, A Case Study: Sagalassos. Studies in Eastern Mediterranean Archaeology* I. Turnhout 1997.
- Waelkens 1987 M. Waelkens, "Notes d'architecture sur l'agora et le portique de Tibère á Aphrodisias de Carie". Eds. J. De la Genière – K. Erım, *Aphrodisias de Carie. Colloque du Centre de recherches archéologiques de l'Universite de Lille* III. Lille (1987) 123-134.
- Walker 1979 S. Walker, "Corinthian Capitals with Ringed Voids: The Work of Athenian Crafts-men in the Second Century A.D.". *AA* (1979) 103-129.
- Weber 1989 B. F. Weber, "Zum Laodikebau in Milet". *IstMitt* 39 (1989) 585-592.
- Williams 1994 C. Williams, "The Corinthian Temple of Zeus Olbios at Uzuncaburç: A Re-consideration of the Date". *AJA* 78/4 (1974) 405-414.
- Yaltrık 1984 F. Yaltrık, *Türkiye Meşeleri Teşhis Kılavuzu*. İstanbul 1984.